

Małgorzata Strzyżewska

Muzeum Dom "Gazety Olsztyńskiej" w latach 1992–2012

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 369-383

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Strzyżewska

MUZEUM DOM „GAZETY OLSZTYŃSKIEJ”
W LATACH 1992–2012

W 2012 r. minęło dwadzieścia lat od powstania Domu „Gazety Olsztyńskiej”. Rocznica stanowi dobrą okazję do próby bilansu działalności placówki.

Siedzibą muzeum jest zrekonstruowany budynek, w którym w latach 1920–1939 wydawana była jedyna na Warmii polska gazeta, ukazująca się od 1886 r. „Gazeta Olsztyńska”. Tu znajdowały się redakcja i drukarnia pisma, księgarnia oraz mieszkanie rodziny ostatniego właściciela i redaktora – Seweryna Pieniężnego (1890–1940). „Gazeta Olsztyńska” przez lata budziła i kultywowała polską świadomość narodową, propagowała i utrwalała znajomość języka polskiego. Wokół siedziby redakcji i pracujących tam ludzi – redaktorów, drukarzy – skupiali się Warmiacy, którzy żyjąc w niemieckim państwie, czuli się Polakami.

Kres istnieniu „Gazety Olsztyńskiej” i jej siedziby położył wybuch II wojny światowej. Seweryn Pieniężny został aresztowany, osadzony w obozie Hohenbruch pod Królewcem i 24 lutego 1940 r. rozstrzelany. Ostatnie dni jego życia tak opisał Klemens Frenszkowski (1899–1964): „Szczególnie dużo wycierpiał Seweryn w czasie ćwiczeń urządzanych na placu obozowym, kiedy to pędzili więźniów z jednego miejsca na drugie, popychając i bijąc wyczerpanych ze zmęczenia i głodu nieszczęsnych ludzi. Specjalną zabawę urządzili sobie przed otworami okiennymi do piwnic, do których kazali niektórym wchodzić, kopiąc ich następnie gdzie popadło, jeżeli nie mogli się tam przedostać. Najbardziej znęcali się przy tym nad Sewerynem Pieniężnym, który nie mógł się precyzyjnie przeczucić przez wąskie okno. – Pewnego dnia na korytarzu powstał jakiś ruch i słychać było otwieranie drzwi i wywoływanie więźniów. Można sobie wyobrazić, jakie przerażenie ogarniało uwięzionych, bo w każdej chwili mogły się drzwi otworzyć i [można było] usłyszeć swoje nazwiska, a wiadomo czym to groziło. [Warmiak, Franciszek] Sznarbach stał przy drzwiach i nasłuchiwał, i usłyszał nazwisko Pieniężnego. Z ruchu, jaki powstał na korytarzu można było wywnioskować, że wywołanych ustawiono w szeregu. Usłyszał następnie kroki, jakby ktoś prze-

chodził wzdłuż szeregu i nagle się zatrzymał, przy tym padły słowa: »Pieniężny. Na auf dich haben wir schon lange gewartet« (Na ciebie już dawno czekaliśmy). Nastąpił ponowny ruch i jakieś głosy na korytarzu, potem chwila ciszy, a po niej strzały z karabinu. Wiadomym było, co oznaczały. Tak zakończył życie ostatni wydawca »Gazety Olsztyńskiej«¹. Podobny los spotkał wielu redaktorów i współpracowników pisma. Za swą pracę i postawę zapłacili utratą wolności, a nawet życia.

Wydawnictwo Pieniężnego zostało zlikwidowane. Napis »Gazeta Olsztyńska«, widniejący na budynku, zamalowano, archiwum oddano na przemiał, maszyny drukarskie, kaszty z czcionkami i zapasy papieru przekazano wydawcy »Allensteiner Zeitung«, towar z księgarni kupił Quendau – właściciel sklepu przy Rynku Starego Miasta. Na parterze budynku urządzono składnicę używanego obuwia przeznaczonego na pomoc zimową. Buty reperowali polscy jeńcy wojenni. Nie jest wykluczone, iż ci sami jeńcy w listopadzie 1939 r. rozpoczęli rozbiórkę domu. W ten sposób przestała istnieć, jak to określiła Ewa Bojarska (1925–1998), córka Seweryna Pieniężnego, »oaza polskości w niemieckim Olsztynie«.

Po zakończeniu wojny, już w maju 1945 r., podjęto starania o reaktywowanie »Gazety Olsztyńskiej«. Nie udało się to jednak ani wdowie po ostatnim wydawcy pisma – Wandzie Pieniężnej (1897–1967), ani Stronnictwu Ludowemu, któremu Pieniężna podobno przekazała wszelkie uprawnienia związane ze wznowieniem tytułu. Nie ma, niestety, przekazów archiwalnych jednoznacznie naświetlających tę kwestię. Według relacji ustnych Wanda Pieniężna, godząc się na wznowienie pisma, stawiała warunki przez ówczesne władze nie do przyjęcia. Domagała się, aby w winiecie gazety, tak jak przed wojną, znajdowały się słowa: »Ojców mowy, ojców wiary brońmy zgodnie: młody, stary« i »Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus«².

Ostatecznie tytuł »Gazeta Olsztyńska« powrócił na rynek prasowy 6 kwietnia 1970 r. Wówczas to »Głos Olsztyński«, dziennik Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, zmienił nazwę i przyjął tytuł gazety Pieniężnych. Od maja 1991 r. wydawcą pisma stała się Spółka »Edytor«, której udziałowcem 3 sierpnia 1998 r. został niemiecki wydawca Franz Xavier Hirtreiter. Inna, bo wydawana w zupełnie innej rzeczywistości, adresowana do innego czytelnika, z innymi celami i przesłaniem programowym »Gazeta Olsztyńska« od czterdziestu dwóch lat ponownie istnieje na olsztyńskim rynku wydawniczym. Do krajobrazu olsztyńskiego Starego Miasta powróciła również historyczna siedziba wydawnictwa Pieniężnych.

¹ K. Frenszkowski, *Pamiętnik Warmiaka*, Olsztyn 2005, ss. 73–74.

² Zob. szerzej B. Łukaszewicz, *Prasa informacyjno-polityczna Warmii i Mazur 1945–1975. Szkice do monografii*, Warszawa 1982, ss. 62–64.

Pomysł jej odbudowy³, z przeznaczeniem na cele muzealne, zrodził się w 1986 r., kiedy to obchodzono jubileusz stulecia istnienia pisma. 25 listopada tego roku powołano Społeczny Komitet Odbudowy Domu „Gazety Olsztyńskiej”. Jego przewodniczącym został Władysław Ogrodziński (1918–2012) – historyk, literat, publicysta, organizator nauki, działacz społeczny i kulturalny, wieloletni dyrektor Muzeum Warmii i Mazur, wówczas przewodniczący Rady Wojewódzkiej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego. Najbliższymi jego współpracownikami, jako wiceprzewodniczący Komitetu, zostali Czesław Pazera – redaktor naczelny „Gazety Olsztyńskiej” i Marek Różycki (1938–2004) – prezydent Olsztyna. Funkcję sekretarza powierzono Romanowi Wachowcowi – zastępcy redaktora naczelnego „Gazety Olsztyńskiej”, skarbnikiem został Jan Jaszczuk. Wśród dwudziestu dwóch członków Komitetu reprezentujących ówczesne władze oraz środowiska naukowe i kulturalne znalazły się także córki Seweryna Pieniężnego: Ewa Bojarska i Maria Frieman (1927–2013).

2 grudnia 1986 r. odbyło się zebranie inauguracyjne Komitetu. W marcu następnego roku zlecono opracowanie dokumentacji projektowej i generalne wykonawstwo obiektu olsztyńskiej Pracowni Konserwacji Zabytków. Prace budowlane rozpoczęły się wiosną 1988 r., a kilka miesięcy później – 9 listopada odbyła się uroczystość wmurowania aktu erekcyjnego. Planowano, iż budynek zostanie oddany do użytku 1 września 1989 r. – w pięćdziesiątą rocznicę wybuchu II wojny światowej. Niestety, w tym dniu dom nie był jeszcze gotowy. Odbyła się jedynie uroczystość symbolicznego „przywrócenia go na dawne miejsce”, polegająca na odsłonięciu widniejącego na frontonie napisu: „Gazeta Olsztyńska”. Na takim etapie odbudowy 19 października 1989 r. zapadła decyzja o wpisaniu domu, pod numerem A-4134, do rejestru zabytków. Następnym terminem oddania budynku do użytku – luty 1990 r., kiedy to przypadała setna rocznica urodzin i pięćdziesięciolecie śmierci Seweryna Pieniężnego, również nie został dotrzymany.

Przed Komitetem piętrzyły się trudności – od przekonywania o słuszności pomysłu rekonstrukcji budynku po kłopoty natury finansowej wynikające głównie z faktu, iż czas realizacji zamierzenia przypadł na szczególny w najnowszej historii Polski okres przemian społecznych i ustrojowych. Przyszło też członkom Komitetu bronić przed różnymi zakusami pierwotnie założonej muzealnej funkcji budynku. Ostatecznie kres usiłowaniom przejęcia praw własności obiektu i przekazania go na inne cele, niż planowali pomysłodawcy jego od-

³ Szerzej zob. M. Strzyżewska, *Dom „Gazety Olsztyńskiej” – odbudowa siedziby i działalność muzeum*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie (dalej: KMW), 2002, nr 4 (238), ss. 627–646.

budowy, położył dopiero Naczelny Sąd Administracyjny, który wyrokiem z 13 grudnia 1993 r. pozostawił nieruchomości w zarządzie Muzeum Warmii i Mazur.

Wraz z postępem prac budowlanych coraz bardziej widoczne stawało się zaangażowanie przyszłego użytkownika budynku – Muzeum Warmii i Mazur. 22 października 1991 r. Prezydium Społecznego Komitetu Odbudowy Domu „Gazety Olsztyńskiej” przekazało Muzeum wszelkie prawa dotyczące zarządu, sprawowania opieki i dysponowania obiektem.

26 czerwca 1992 r. odbyła się inauguracja działalności muzeum – Domu „Gazety Olsztyńskiej”, Oddziału Muzeum Warmii i Mazur.

Działalność wystawiennicza

Tematyka prezentowanych wówczas wystaw zdeterminowana była historią budynku oraz rolą, jaką odegrał w dziejach polskiej ludności rodzimej. Ekspozycją najważniejszą i jedyną o charakterze stałym była wystawa zatytułowana „*Gazeta Olsztyńska*” (1886–1939)⁴. Przedstawiono na niej historię pisma, sylwetki jego twórców, jak i poruszaną na łamach pisma problematykę – zapisaną w publicystyce tego okresu historię polskiej Warmii. Poprzez pryzmat artykułów prasowych zaprezentowano najważniejsze wydarzenia polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne regionu: walkę z germanizacją, plebiscyt 1920 r., działalność polskich organizacji, starania o wprowadzenie polskiego posła do Sejmu pruskiego, działalność gospodarczą, tworzenie polskiego szkolnictwa, kontakty z Macierzą. Na wystawie pokazano unikatowe egzemplarze pisma, dokumenty i zdjęcia, elementy wyposażenia zecerni i maszyny drukarskie. Szczególnie cenna jest jedyna ocalała, po całkowicie zniszczonym przez Niemców wydawnictwie, pamiątka – kilkadziesiąt drukarskich czcionek.

W roku 2001 wystawa została poszerzona o prezentację odbiorców gazety – warmińską ludność chłopską. Służyły temu licznie zgromadzone eksponaty etnograficzne: części ubioru, narzędzia pracy, przedmioty kultury oraz fotografie przedstawiające najbardziej charakterystyczne elementy wiejskiego krajobrazu Warmii. Nowym elementem wystawy były również, prezentowane po raz pierwszy, zdjęcia rodzinne Pieniężnych.

W celu zarysowania jak najszerszego tła dla prezentacji dziejów „Gazety Olsztyńskiej” przygotowano zostały wystawy zmienne: *Prasa polska na Warmii*

⁴ Scenariusz: Małgorzata Strzyżewska, oprawa plastyczna: Krystyna Wojtaszek-Markunas. Wystawa otwarta 26 VI 1992 r. Po remoncie sali, poszerzeniu zawartości merytorycznej i częściowej zmianie oprawy plastycznej ponownie udostępniona zwiedzającym 6 XI 2001 r.

*i Mazurach (1718–1939)*⁵ oraz *Dawny Olsztyn w fotografii*⁶. Zadaniem pierwszej z nich było umiejscowienie „Gazety Olsztyńskiej” w dziejach polskojęzycznego czasopiśmiennictwa tych ziem i umożliwienie porównania jej historii, profilu i programu z innymi, skierowanymi do polskiej ludności rodzimej, pismami. Zaprezentowano dwadzieścia tytułów, z których większość po raz pierwszy pojawiła się na muzealnej ekspozycji. Zadaniem drugiej wystawy – *Dawny Olsztyn w fotografii* – było pokazanie miasta z czasów ukazywania się w nim gazety Pieńężnych. W roku 1992, gdy wystawę otwierano, była to pierwsza tak duża prezentacja zdjęć przedwojennego Olsztyna.

I wreszcie ostatnia wystawa przygotowana na otwarcie muzeum, zatytułowana *Malarze olsztyńscy*⁷, prezentowała dorobek olsztyńskiego środowiska plastycznego. Ekspozycja ta nie była związana z historią i tradycją domu, ale stanowiła jeszcze jeden wyznacznik sygnalizujący, w jakim kierunku programowym zmierzać będzie muzeum w Domu „Gazety Olsztyńskiej”.

Profil muzeum ukształtował się w pierwszych latach jego istnienia. Później wytyczony program był już tylko konsekwentnie realizowany i poszerzany o nowe formy działalności. Nie zdezaktualizowały się zatem stwierdzenia zamieszczone w sprawozdaniu z pięciolecia pracy muzeum: „Dom »Gazety Olsztyńskiej« jest muzeum regionalnym. W kręgu jego zainteresowań jest wszystko to, co związane jest z regionem, głównie Warmią, a przede wszystkim Olsztynem. To programowe ukierunkowanie widoczne jest zarówno w działalności wystawienniczej, pracy oświatowej, jak i profilu gromadzonych zbiorów”⁸.

W ciągu dwudziestu lat w muzeum otwarto czterdzieści siedem wystaw. Zdecydowana większość to prezentacje historyczne i etnograficzne związane z Olsztynem i Warmią, ale nie brakowało również ekspozycji malarstwa czy fotografii. Jednak nawet i te ostatnie prawie zawsze związane były z miastem lub najbliższym regionem, osobą twórcy bądź tematyką. Najwięcej wystaw przygotowali olsztyńscy muzealnicy, choć były również ekspozycje autorstwa osób spoza tego kręgu⁹, a także wystawy z zagranicy: z Włoch¹⁰, Rosji¹¹, Litwy¹², Niemiec¹³.

⁵ Scenariusz: M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (26 VI 1992–12 VI 1995 r.).

⁶ Scenariusz: M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (26 VI 1992–9 IV 2000 r.).

⁷ Scenariusz: Anna Samulowska (26 VI 1992–23 IV 1993 r.).

⁸ M. Strzyżewska, *Dom „Gazety Olsztyńskiej”*, KMW, 1997, nr 2 (216), ss. 267–270.

⁹ *Pałace i dwory dawnych Prus Wschodnich – dobra utracone czy ocalone?* (17 VII–12 X 1995). Autorzy: Małgorzata Jackiewicz-Garniec i Mirosław Garniec.

¹⁰ *Anna Vari. Malarstwo, grafika* (28 IV–16 VI 1993 r.).

¹¹ *Königsberg – Królewiec* (14 VII–2 XI 1993 r.).

¹² *Wystawa prac artystów ze Zrzeszenia Polskich Plastyków „Elips” w Wilnie* (17 X–27 XI 1995 r.); *Galeria „Znad Wilii” przedstawia* (13 IV–13 V 1999 r.); *Zamek i Muzeum Historyczne w Trokach przedstawiają się* (17 V–21 VI 1999 r.).

¹³ *Kaczmarek i inni. Polacy i polskojęzyczni migranci w Zagłębiu Ruhry od 1875 roku do dzisiaj*. Scenariusz: Josef Herten (30 VI–12 XII 1999 r.).

Osobną grupę stanowiły wystawy poświęcone twórczości współczesnych olsztyńskich artystów plastyków: Edwarda Ratuszyńskiego¹⁴, Marii Łożek-Kwiatkowskiej i Eugeniusza Kwiatkowskiego¹⁵, Elwiry Iwaszczyszyn¹⁶, Piotra Obarka¹⁷, Artura Nichthausera¹⁸. Wspomnieć należy także o szczególnie wysoko ocenionej prezentacji dorobku plastycznego Henryka Mączkowskiego (1939–1973)¹⁹.

Jednak zasadniczy kierunek działalności wystawienniczej Domu „Gazety Olsztyńskiej” nadawały, obok wspomnianej już stałej wystawy „Gazeta Olsztyńska” (1886–1939), ekspozycje czasowe przedstawiające dzieje Olsztyna od czasów najdawniejszych do współczesności. Były to wystawy: *Zanim powstało miasto... Pradzieje Olsztyna i okolic*²⁰; *Pozdrowienia z Olsztyna... Pocztówki z przełomu XIX i XX wieku*²¹; *Olsztyn – narodziny nowego miasta*²²; *Olsztyn 1900–2000*²³; *Dawny Olsztyn w malarstwie, rysunku i grafice*²⁴; *Architektura publiczna i municypalna 1850–1939*²⁵; *Fotograficzny zapis półwiecza. Olsztyn w obiektywie Jerzego Walugi*²⁶; *Pionierskie lata. Olsztyn w fotografii Waleriana Łochacza*²⁷; *W świetle i ciepłe gazowego płomienia. 120 lat Miejskiej Gazowni w Olsztynie*²⁸. Ten cykl historyczny zamyka ekspozycja do chwili obecnej, a przygotowana na jubileusz 650-lecia nadania Olsztynowi praw miejskich, wystawa *Olsztyn. Szkice do dziejów miasta*²⁹. Jej główną, choć niejedyną, osią tematyczną są wybitne postaci, dla których Olsztyn był miejscem urodzenia, a także ludzie, którzy swym życiem oraz działalnością miasta i jego historię tworzyli: Jan z Łajs, Mikołaj Kopernik, Łukasz Dawid, Albert Nowiejski, Michał Bartolomowicz, Jan Krzysztof Geese, Piotr Poleski, Jan Antoni Blank, Franciszek Hipler, Erich Mendelsohn, Fe-

¹⁴ *Vademecum Mikołaja* (grudzień 1993 r.).

¹⁵ *Malarstwo Marii Łożek-Kwiatkowskiej i Eugeniusza Kwiatkowskiego* (27 IV–11 VII 1995 r.).

¹⁶ *Elwira Iwaszczyszyn. Malarstwo, rysunek* (27 XI 1997–4 II 1998 r.).

¹⁷ *Piotr Obarek. Felietony graficzne* (26 II–16 III 1998 r.).

¹⁸ *Artur Nichthauser. Mój kochany Olsztyn. Pastele* (12 I – 31 III 2000 r.); *Artur Nichthauser. Od pędzla do kompa* (5 XI–XII 2010 r.).

¹⁹ *Henryk Mączkowski. Malarstwo, rysunek, plakat*. Scenariusz: Grażyna Prusińska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (20 IV–20 VI 1996 r.).

²⁰ Scenariusz: Mirosław Hoffmann, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (10 IX 1996–24 III 1997 r.).

²¹ Scenariusz: Danuta Syrwid, oprawa plastyczna: Magdalena Opałko (26 VI–29 VIII 1996 r.).

²² Scenariusz: M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (28 VI 1995–9 IV 2000 r.). Zob. R. Syrwid, *Olsztyn – narodziny nowego miasta. Sprawozdanie z wystawy*, KMW, 1995, nr 4 (210), ss. 429–431.

²³ Scenariusz: M. Strzyżewska i Celina Grabowska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (23 V 2000–31 VIII 2003 r.). Zob. B. Turower, *Olsztyn w XX wieku. Sprawozdanie z wystawy*, KMW, 2000, nr 4 (230), ss. 673–675.

²⁴ Scenariusz: Iwona B. Kluk, Andrzej Rzempołuch, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (28 X 2003–5 V 2004 r.).

²⁵ Scenariusz: A. Rzempołuch, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (8 XI 2005–1 IX 2006 r.).

²⁶ Scenariusz: M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (11 IX 2007–20 I 2008 r.).

²⁷ Scenariusz: M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (7 II–1 IX 2008 r.).

²⁸ Scenariusz: M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (24 X 2009–20 X 2010 r.).

²⁹ Scenariusz: M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (otwarcie 28 X 2003 r.).

liks Nowowiejski, Maria Zientara-Malewska, Emilia Sukertowa-Biedrawina, Eugenia Śnieżko-Szafnagłowa, Henryk Panas, Andrzej Wakar, Andrzej Samulowski, Marian Bublewicz, Tadeusz Nowakowski, Hieronim Skurpski. Na wystawie zaprezentowano eksponaty niezwykle cenne i w wielu wypadkach nigdy dotąd publicznie niepokazywane, a pochodzące nie tylko ze zbiorów muzealnych, ale także użyczone m.in. przez Archiwum Archidiecezji Warmińskiej, Archiwum Państwowe w Olsztynie, Archiwum Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Wyższe Seminarium Duchowne Metropolii Warmińskiej „Hosianum”, Urząd Miasta Olsztyna, parafię św. Jakuba w Olsztynie oraz wiele osób prywatnych.

Bardzo interesujące i bogate poznawczo były wystawy etnograficzne pokazujące kulturę i zwyczaje polskiej ludności zamieszkującej okolice miasta. Prezentacja tej tematyki zapoczątkowana przez *Gody – Boże Narodzenie i Nowy Rok na Warmii*³⁰ kontynuowana była w cyklu *Cztery pory roku na Warmii: Wiosna, Lato, Jesień, Zima*³¹; poprzez *W karczmie, sklepie, na jarmarku...*³²; *Z łosierą do... Pielgrzymki na Warmii XIX–XX wieku*³³ aż po *Drogą przez warmińską wieś*³⁴. Wystawy te spotkały się z bardzo dużym zainteresowaniem i ciepłym przyjęciem ze strony zwiedzających, szczególnie tych najmłodszych.

Ekspozycją z pogranicza historii i etnografii była wystawa biograficzna *Śladami twardej drogi. Życie i twórczość Marii Zientary-Malewskiej*³⁵. Duże jej fragmenty przekazane zostały do Brąszwałdu, gdzie stworzyły nową aranżację poświęconej poetce Izby Pamięci. Ogromnie interesującą i, mimo że terytorialnie odległą, to jednak pośrednio związaną z historią polskiej Warmii, była ekspozycja *Kaczmarek i inni. Polacy i polskojęzyczni migranci w Zagłębiu Ruhry od 1875 roku do dzisiaj*³⁶. Na przypomnienie zasługuje również, mimo iż nieznacznie odbiegała od przyjętego przez muzeum profilu, wystawa poświęcona bardzo interesującemu wycinkowi dziejów Mazur — *Staroobrzędowcy na Mazurach i ich ikony*³⁷. Ekspozycja uzyskiwała wysokie oceny nie tylko wśród zwiedzających, ale również w gronie znawców

³⁰ Scenariusz: Elżbieta Kaczmarek, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (6 XII 1995–20 II 1996 r.).

³¹ Scenariusz: E. Kaczmarek, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas. *Cztery pory roku na Warmii. Wiosna* (22 III–22 VI 1998 r.); *Cztery pory roku na Warmii. Lato* (28 VI–13 IX 1998 r.); *Cztery pory roku na Warmii. Jesień* (20 IX–30 XI 1998 r.); *Cztery pory roku na Warmii. Zima* (6 XII 1998–23 III 1999 r.).

³² Scenariusz: E. Kaczmarek, oprawa plastyczna: Magdalena Biryło (10 III–27 X 2005 r.).

³³ Scenariusz: E. Kaczmarek, M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (13 IX 2006–28 VIII 2007 r.).

³⁴ Scenariusz: E. Kaczmarek, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (otwarcie 12 XII 2010 r.).

³⁵ Scenariusz: M. Strzyżewska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (4 IX 1994–27 II 1995 r.).

³⁶ Por. przyp. 13. Zob. M. Strzyżewska, *Sprawozdanie z wystawy „Kaczmarek i inni”*, KMW, 2000, nr 1 (227), ss. 129–137.

³⁷ Scenariusz: Grażyna Kobrzeniecka-Sikorska, oprawa plastyczna: K. Wojtaszek-Markunas (16 VI–29 X 1997 r.). Zob. M. Strzyżewska, *Staroobrzędowcy tematem wystawy i sesji w Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie*, KMW, 1997, nr 4 (218), ss. 657–661.

przedmiotu i uhonorowana została wyróżnieniem w organizowanym przez Ministerstwo Kultury konkursie na Wydarzenie Muzealne Roku 1997.

Działalność oświatowa i upowszechnieniowa

Adresatami działalności oświatowej i upowszechnieniowej muzeum w części związanej z konkretnymi ekspozycjami muzealnymi byli przedstawiciele wszystkich grup wiekowych: dorośli, młodzież, jak i dzieci. Najbliższą ekspozycjom formą popularyzacji były „Niedziele w Muzeum”. W Domu „Gazety Olsztyńskiej” odbyły się dwadzieścia trzy takie specjalnie przygotowane imprezy³⁸. Ich celem było umożliwienie bezpośredniego kontaktu z eksponatami, a poprzez różnego rodzaju prezentacje, prelekcje oraz warsztaty – uzupełnienie i przybliżenie zwiedzającym przedstawianych na ekspozycji zagadnień.

Wyjątkowy charakter miały „Niedziele w Muzeum” poświęcone kolejnym rocznicom – 110., 120. i 125. – powstania „Gazety Olsztyńskiej”. Pierwszą z nich uświetniła swą obecnością Ewa Bojarska, podczas drugiej zaprezentowano po raz pierwszy w Olsztynie kompletny rocznik „Gazety Olsztyńskiej” z 1886 r., zaś w programie trzeciej znalazły się nieznane szerszemu odbiorcy zdjęcia rodzinne Pieniężnych. Od roku 2002 Dom „Gazety Olsztyńskiej” uczestniczył również w prezentowanych na olsztyńskim zamku corocznych pokazach nabytków muzealnych.

Inną formą działalności oświatowej były lekcje i warsztaty muzealne poświęcone głównie dziejom miasta oraz regionu. W ciągu dwudziestu lat istnienia muzeum odbyło się ich ponad 1400, a wzięło w nich udział prawie 32 tys. uczestników. Warte podkreślenia jest to, iż zajęcia przygotowywane były dla bardzo zróżnicowanych grup wiekowych – od przedszkolaków po studentów. Niemal każdego roku oferta edukacyjna wzbogacana była nowymi tematami zajęć. W sumie w roku bieżącym muzeum proponowało pięć tematów lekcji oraz czternaście tematów warsztatów muzealnych, w tym sześć o profilu etnograficznym.

³⁸ W roku 1994: *Piękno starej książki* (24 III), *Pędzłem i piórem. Twórczość Hieronima Skurpskiego i Marii Zientary-Malewskiej* (23 X); w 1995: *Gody – Boże Narodzenie i Nowy Rok na Warmii* (10 XII); w 1996: *110. rocznica założenia „Gazety Olsztyńskiej”* (14 IV), *Zanim powstało miasto* (20 X); w 1997: *Staroobrzędowcy na Mazurach i ich ikony* (20 IV); w 1998: *Cztery pory roku na Warmii. Wiosna* (22 III), *Lato* (28 VI), *Jesień* (20 IX), *Zima* (6 XII); w 2003: *650-lecie założenia Olsztyna* (23 XI); w 2005: *W karczmie, sklepie, na jarmarku...* (20 III); w 2006: *120. rocznica wydania pierwszego numeru „Gazety Olsztyńskiej”* (9 IV), *Z łosierą do... Pielgrzymki na Warmii XIX-XX wieku* (15 X); w 2008: *Od posłańca do przekazu cyfrowego* (28 IX); w 2009: *Niedziela w Muzeum ze św. Jakubem* (26 VII), *Niedziela w Muzeum z pocztynionem* (23 VIII); w 2010: *Niedziela w Muzeum ze św. Jakubem* (25 VII), *W świetle i ciepłe gazowego płomienia* (12 IX), *Boże Narodzenie na Warmii* (12 XII); w 2011: *Z wizytą u Państwa Pieniężnych – w 125. rocznicę powstania „Gazety Olsztyńskiej”* (17 IV), *Niedziela w Muzeum ze św. Jakubem* (24 VII); w roku 2012: *Książka mój przyjaciel* (27 V), *Niedziela w Muzeum ze św. Jakubem* (29 VII).

Kolejną formą pracy z dziećmi były prowadzone w pierwszej dekadzie istnienia muzeum tygodniowe zajęcia zatytułowane „Ferie w Muzeum”. Ich celem było zainteresowanie i zapoznanie uczestników z historią ich „małej ojczyzny” – dziejami miasta i regionu, zachęcenie do zwiedzania ekspozycji muzealnych oraz nauczenie, w jaki sposób można czerpać z nich wiedzę.

Dotychczas w zajęciach edukacyjnych prowadzonych w muzeum oprócz uczniów szkół olsztyńskich, z terenu województwa, a także województw ościennych brali udział podopieczni Środowiskowego Ogniska Wychowawczego TPD, Poradni Rehabilitacyjnej Dzieci i Młodzieży z Wadą Słuchu, Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom i Rodzinie „Arka”, Stowarzyszenia Pomocy Osobom Autystycznym i Osobom o Podobnych Zaburzeniach w Rozwoju, Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci Niesłyszących w Olsztynie, Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Ostródzie, Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Olsztynie, wychowankowie olsztyńskiego Domu Dziecka.

Muzeum brało również udział w projektach edukacyjnych przygotowanych przez inne podmioty. W latach 2009–2010 Dom „Gazety Olsztyńskiej” uczestniczył w prowadzonym przez Politechnikę Gdańską projekcie *Za rękę z Einsteinem*³⁹, którego celem było propagowanie wiedzy z przedmiotów ścisłych wśród gimnazjalistów z małych miejscowości z województw: pomorskiego, kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego, zaś w roku 2012 – w projekcie olsztyńskiego Przedszkola „Patrik”, zatytułowanym *Mali odkrywcy wielkiego Olsztyna*, obejmującym cykl zajęć, podczas których dzieci poznawały pomniki i zabytki oraz najważniejsze wydarzenia z dziejów miasta.

Działalność oświatowa i popularyzatorska nie ograniczała się jedynie do dzieci i młodzieży. Część propozycji skierowana była do odbiorców starszych. To z myślą o nich Dom „Gazety Olsztyńskiej” gościł promujących swoje książki olsztyńskich historyków i poetów. Byli wśród nich m.in.: Robert Traba, Jan Chłosta, Kazimierz Brakoniecki, Alicja Bykowska-Salczyńska, Tamara Bołdak-Janowska.

Również z myślą głównie o starszych odbiorcach w latach 1993–1999 w muzeum odbywały się poświęcone dziejom miasta odczyty *Olsztyn znany i nieznanym*. W sześciu ich edycjach, podczas trzydziestu czterech spotkań, wyniki swych prac i badań zaprezentowali: Małgorzata Jackiewicz-Garniec, Elżbieta Jelińska,

³⁹ Projekt realizowany był przez cztery lata (2008–2012) przez Politechnikę Gdańską, która fundusze na jego prowadzenie uzyskała z budżetu państwa oraz Europejskiego Funduszu Społecznego UE. Do przedsięwzięcia dołączyły Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie oraz Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy. W projekcie wzięło udział 36,5 tys. gimnazjalistów ze 180 szkół.

Elżbieta Kaczmarek, Wiktor Knercer, Bohdan Łukaszewicz, Adam Mackiewicz, Izabela Mirkowska, Sława Mojzych-Rudowska, Stanisław Piechocki, Józefa Piskorska, Jerzy Piekarski, Maria Przytocka, Andrzej Rzempołuch, Jerzy Sikorski, Marian Szymkiewicz, Ryszard Tomkiewicz, Robert Traba, Barbara Zalewska. Zaś w latach 2005–2007 odbyły się trzy edycje odczytów *Kultura ludowa znana i nieznana*. Podczas dwudziestu pięciu spotkań etnograf Elżbieta Kaczmarek opowiadała o życiu i kulturze ludności warmińskiej, zwyczajach oraz ginących rzemiosłach. Prelekcje uzupełniały prezentacje obiektów ilustrujących omawiane tematy.

Ciekawą formą działalności popularyzatorskiej, w której pracownicy Domu „Gazety Olsztyńskiej” uczestniczyli od roku 2006, był cykl *Cavata na olsztyńskim zamku*. Tematami spotkań były prezentacje najciekawszych obiektów zgromadzonych w muzealnych zbiorach: korespondencji Elżbiety Sadowskiej (1899–1997) z okresu plebiscytu⁴⁰, mazurskich kafli piecowych⁴¹, statutu Towarzystwa Wstrzemięźliwości od Palonych Napoiów w Dyecezyi Warmińskiej (1852)⁴², zegarka z dedykacją Seweryna Pieniężnego ofiarowanego Antoniemu Szajkowi (1900–1976)⁴³, dokumentów nauczyciela szkół polskich na Warmii Bronisława Chabowskiego⁴⁴, dziennika Juliana Moczulskiego (1919–1992) – robotnika przymusowego z Prus Wschodnich⁴⁵, pierwszego polskiego podręcznika technologii chemicznej Teofila Rybickiego (1846)⁴⁶, unikatowego egzemplarza „Gazety Olsztyńskiej” z 1915 r.⁴⁷, dyplomu Medalu Niepodległości przyznanego w 1933 r. Alojzemu Śliwie⁴⁸.

Zbiory

Zbiory w Domu „Gazety Olsztyńskiej” gromadzone są od 1994 r. i do tej pory udało się pozyskać prawie 7400 obiektów. Od 2001 r. są one inwentary-

⁴⁰ D. Syrwid, *Niezwykła pocztówka od zwykłej dziewczyny. Plebiscytowe losy Warmiaków w korespondencji z lat 1920–1921* (30 IV 2006).

⁴¹ M. Strzyżewska, *Obrazy na piecach malowane – dziewiętnastowieczne kafle mazurskie* (18 III 2007).

⁴² D. Syrwid, *Statut Towarzystwa Wstrzemięźliwości od Palonych Napojów w Dyecezyi Warmińskiej* (9 XII 2007).

⁴³ M. Strzyżewska, *Zegarek z dedykacją Seweryna Pieniężnego, czyli zapomniana historia Antoniego Szajka – Warmiaka z Poznania* (22 II 2009).

⁴⁴ D. Syrwid, *80 lat szkolnictwa polskiego na Warmii. Dokumenty z kursów nauczycielskich Bronisława Chabowskiego* (19 IV 2009).

⁴⁵ M. Strzyżewska, *Dziennik robotnika przymusowego z Prus Wschodnich* (19 IX 2010).

⁴⁶ D. Syrwid, *Co każdy fabrykant lub rzemieślnik powinien znać dobrze. XIX-wieczny podręcznik technologii chemicznej Teofila Rybickiego* (10 IV 2011).

⁴⁷ M. Strzyżewska, „Gazeta Olsztyńska” z 1915 r. Unikatowy egzemplarz z lat Wielkiej Wojny (6 XI 2011).

⁴⁸ D. Syrwid, *Dyplom Medalu Niepodległości Alojzego Śliwy – za pracę w dziele odzyskania niepodległości* (18 XI 2012).

zowane i opracowywane w komputerowym systemie muzealnym MONA. Zakres tematyczny zbiorów ogranicza się do kierunków wyznaczonych przeszłością oraz specyfiką siedziby muzeum – obejmuje historię „Gazety Olsztyńskiej”, zabytki drukarstwa, dzieje polskiej Warmii i Olsztyna. Najcenniejsze eksponaty związane są z „Gazetą Olsztyńską”, jej wydawcami i pracownikami: dwadzieścia dwa numery pisma i kilka jego dodatków; czcionki z drukarni wydawnictwa; fotografie rodziny Pięńnych, zegarek z dedykacją S. Pięńnego ofiarowany A. Szajkowi. Tę część zbiorów uzupełniają datowane głównie na początek i pierwszą połowę XX w. maszyny, urządzenia i sprzęty stanowiące wyposażenie drukarni: linotyp, aparat odlewniczy do stereotypii metalowej, ręczna prasa korektorska, prasa do sztancowania, przyrząd do wytłaczania matryc stereotypowych, tzw. kalender, regały zecerskie, szufle i sztylet zecerski, wierszowniki, justunek, czcionki, klisze chemigraficzne, błony graficzne do druku, klisze offsetowe z próbnymi odbitkami rozbarwień oraz introligatorni: zszywarki drutem, gilotyina, perforówka, nożyce introligatorskie, czcionki introligatorskie.

Najcenniejsze zbiory dokumentujące dzieje polskiej Warmii związane są z nazwiskami osób dla tej historii szczególnie zasłużonych: Bronisława Chabowskiego (1892–1942), Marii Zientary-Malewskiej (1894–1984), Alojzego Śliwy (1885–1969). Liczący ponad sto dwadzieścia sztuk zespół pamiątek po B. Chabowskim to przede wszystkim fotografie dokumentujące jego pracę w polskich szkołach w Gietrzwałdzie oraz Stanclowie, ale także zdjęcia prezentujące działaczy i nauczycieli z Wymotju, Unieszewa, Olsztyna. Znaczną część zespołu stanowią zdjęcia rodzinne, a także świadectwa i zaświadczenia o ukończeniu kursów uprawniających do wykonywania zawodu nauczyciela. Dokumenty po M. Zientarze-Malewskiej to m.in.: zaświadczenie ks. Walentego Barczewskiego o jej chrzcie i bierzmowaniu (1918), zeszyty z rękopisami wierszy (1922–1923) oraz zeszyt z rękopisem tekstu „Kościół św. Jakuba w Olsztynie”, list Feliksa Nowowiejskiego w sprawie wydania drukiem „Kolędy warmijskiej” (1933), nuty tejże kolędy (1934), zaświadczenie Urzędu Pełnomocnika Rządu RP dla M. Zientarówny delegowanej „na Prusy Wschodnie dla organizowania szkół na terenie powiatu i miasta Olsztyna” (1945). Pamiątki to m.in.: używany przez poetkę podczas wspólnych występów z Zespołem Pieśni i Tańca „Olsztyn” warmiński strój ludowy, XIX-wieczna szafa z jej domu, przedmioty codziennego użytku (zegarek, modlitewnik, różaniec), medal „Pro Ecclesia et Pontifice” (1979).

Bardzo cenny i urozmaicony jest, liczący ponad czterysta eksponatów, zespół dokumentów po A. Śliwie. Obejmuje on zarówno pamiątki osobiste: fotografie, korespondencję, odznaczenia, maszynopisy oraz rękopisy wierszy i felietonów, jak i dokumenty szerzej związane z historią Warmii: kronikę kościoła w Bartołtach Wielkich (1883–1901), Statut Towarzystwa Wstrzemięźliwości

od Palonych Napoiów w Dyecezyi Warmińskiej (1852), „Podręcznik dla Bractwa Najśw. Sakramentu Ołtarza ustanowionego w parafiach Biskupstwa Warmińskiego” (1894) czy Ustawy Towarzystwa Ludowego (1919). To właśnie z tego zespołu pochodzi większość będących własnością muzeum egzemplarzy „Gazety Olsztyńskiej” i jej dodatków.

Z polską historią regionu związane są również ostatnie nabytki: widokówki gietrzwałdzkie z księgarni Andrzeja Samulowskiego (lata trzydzieste XX w.) oraz karty pocztowe z widokiem gmachu Gimnazjum Polskiego w Kwidzynie i korespondencją ucznia teje szkoły do rodziny w Złotowie (maj 1939 r.).

Niezwykle interesujące jest, pozyskane do zbiorów w latach 2006–2007, liczące przeszło sześćset pięćdziesiąt obiektów, prywatne archiwum prof. Witolda Mariana Niewiadomskiego (1911–2005), współtwórcy Wydziału Rolnego olsztyńskiej Wyższej Szkoły Rolniczej (przemianowanej w 1972 r. na Akademię Rolniczo-Techniczną). Bardzo rzadko zdarza się, aby do zbiorów muzealnych trafił tak szeroki i kompletny zespół dokumentujący losy dotyczącej go osoby. Są tam m.in.: albumy fotograficzne oraz album z życzeniami z okazji ślubu rodziców (1904), świadectwo chrztu Witolda, świadectwo maturalne Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego w Krakowie (1929), dyplom ukończenia Wydziału Rolniczego na Uniwersytecie Jagiellońskim (1933), zaświadczenia o pobycie w niewoli (1939–1945), zaświadczenia i umowy z pierwszego po wojnie miejsca pracy (1946–1951) w Wydziale Rolnym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, dokumenty związane z pracą w Wyższej Szkole Rolniczej/Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie (1951–1981); dyplomy, nagrody, wyróżnienia, odznaczenia państwowe, medale pamiątkowe, dyplom powołania na członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk (1974), doktoraty honoris causa: Akademii Rolniczej we Wrocławiu (1982), Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (1993) i Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie (1995).

Najobszerniejsza część zbiorów to dokumentacja dziejów Olsztyna. Nieliczne, jak dotąd, eksponaty związane z historią miasta sprzed 1945 r. to m.in.: kilkanaście widokówek, niemiecki modlitewnik z pieczętką kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa (1935), szyld pralni i farbiarni J. Frenschkowskiego (lata trzydzieste XX w.). Większość zbiorów dotyczy wydarzeń mających miejsce po II wojnie światowej, a nawet więcej – przeważająca część to dokumentacja bieżącego życia miasta. Jest ona gromadzona w muzealnych magazynach z myślą, iż to, co dla współczesnych jest oczywistością i codziennością, wkrótce będzie miało wartość dokumentu i zabytku. Stąd też w muzeum przechowywane są także przedmioty codziennego użytku, które przechodzą już do historii: coraz rzadziej spotykane stare typy radiodbiorników, magnetofony, adaptory, maszyny do pi-

sania, maszyny do liczenia, aparaty telefoniczne, aparaty fotograficzne, wyposażenie ciemni fotograficznej, kamery, projektory filmowe, telewizor turystyczny, a także sprzęty z wyposażenia poczty: waga, lakownice, plombownice. Szczególnie bogatą dokumentację w postaci zdjęć, prasy, ulotek, plakatów, afiszów, broszur, kart pocztowych, pamiątek rzeczowych, dokumentów, mają wydarzenia okresu przemian zapoczątkowanych w latach osiemdziesiątych: działalność olsztyńskiej „Solidarności”; strajk w Olsztyńskich Zakładach Graficznych im. Seweryna Pieniężnego; stan wojenny; przeprowadzane od 1989 r. wybory parlamentarne, prezydenckie i samorządowe; referendum uwłaszczeniowe; referendum konstytucyjne. Dość dobrze udokumentowana jest także wizyta w Olsztynie papieża Jana Pawła II oraz powstanie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Dużą część zbiorów stanowią pojedyncze numery ukazującej się w Olsztynie po 1945 r. prasy: „Wiadomości Mazurskich”, „Głosu Olsztyńskiego”, „Słowa na Warmii i Mazurach”, „Warmii i Mazur”, „Dziennika Pojezierza”, „Gazety Olsztyńskiej”, „Olsztyńskiego Kuriera Obywatelskiego” oraz gazetek wydawanych przez środowiska akademickie, stowarzyszenia, zakłady pracy, parafie, rady osiedlowe itp. W zbiorach są również egzemplarze wydań okolicznościowych, nieznanymi się w obiegu, np. „Gazety Olsztyńskiej” – jedna wydana z okazji osiemdziesiątych urodzin drukarza Józefa Lewkowicza (19 marca 1992), czy inna, przygotowana w ramach ćwiczeń dziennikarzy i redakcji na wypadek wybuchu wojny (9 czerwca 1983).

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż tylko nieliczne eksponaty trafiły do muzeum w drodze zakupu. Zdecydowana większość pochodzi z przekazów i pozyskania własnego, a przede wszystkim z darów osób prywatnych. Najhojniejsi darczyńcy uhonorowani zostali tytułami „Mecenasa Muzeum Warmii i Mazur”. W roku 2008 byli to: Maria Magdalena Niewiadomska (za przekazanie archiwum prof. Witolda M. Niewiadomskiego) i prof. Bohdan Łukaszewicz (za wieloletnie wzbogacanie muzealnych zbiorów dokumentami życia politycznego, społeczno-kulturalnego i naukowego naszego miasta, regionu, kraju). W roku 2012 tytułem tym uhonorowano Andrzeja Rybczyńskiego (za ofiarowanie zabytkowych maszyn i sprzętów introligatorskich) oraz Marię Surynowicz (za przekazanie pamiątek i dokumentów związanych z Marią Zientarą-Malewską). Tytuł mecenasa otrzymali również sponsorzy działalności muzealnej Domu „Gazety Olsztyńskiej”. Za rok 2009 byli to: PGNiG SA Oddział Obrotu Gazem w Gdańsku Gazownia Olsztyńska oraz Pomorska Spółka Gazownictwa sp. z o.o. Oddział Zakład Gazowniczy w Olsztynie – za dofinansowanie wystawy *W świetle i ciepłe gazowego płomienia. 120 lat Gazowni Miejskiej w Olsztynie*, zaś za rok 2012 Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

– za digitalizację „Gazety Olsztyńskiej” (1886–1939) ze zbiorów Muzeum Warmii i Mazur.

Varia

Na koniec wspomnieć należy także o innych rzutujących na efekty działalności Domu „Gazety Olsztyńskiej” przedsięwzięciach.

W 2005 r. podjęto prace przygotowawcze zmierzające do digitalizacji zachowanych egzemplarzy „Gazety Olsztyńskiej”. Przeprowadzono wówczas kwerendę w polskich i zagranicznych bibliotekach oraz muzeach⁴⁹. Jej efektem było odnalezienie w zasobach Biblioteki Miasta Stołecznego Warszawy pierwszego rocznika gazety. Kilkuletnie starania o pozyskanie funduszy na digitalizację gazety nie przynosiły efektu. Dopiero nawiązanie współpracy z Biblioteką Uniwersytecką UWM w Olsztynie doprowadziło projekt do szczęśliwego finału. Pierwszy etap prac, tzn. digitalizacja oryginałów i mikrofilmów, zakończył się w grudniu 2012 r. Już w połowie roku pierwsze numery pisma dostępne były na stronie Biblioteki Cyfrowej UWM. W roku 2013 planowana jest realizacja drugiego etapu projektu – digitalizacja znajdujących się w zbiorach Muzeum Warmii i Mazur dodatków do gazety.

W końcu 2012 r. w Domu „Gazety Olsztyńskiej” zainaugurowano kolejny projekt zatytułowany *Świadkowie historii*. Jego celem jest zebranie oraz utrwalenie wspomnień Warmiaków i Mazurów – uczestników bądź świadków historii naszego regionu. Dotychczas nagrano wspomnienia uczniów Gimnazjum Polskiego w Kwidzynie Konrada Piskuły i Rocha Mackowicza oraz Marii Surynowicz, bratanicy Marii Zientary-Malewskiej. Do projektu dołączone zostanie również, wykonane w roku 1994, nagranie wspomnień Ewy Bojarskiej.

Inną formą spotkań z twórcami i świadkami historii są odwiedziny muzeum przez rodziny osób związanych z przedwojenną „Gazetą Olsztyńską”, czy szerzej – polską historią naszego regionu. Wielokrotnie w muzeum gościły córki Wandy i Seweryna Pieniężnych – Ewa Bojarska oraz Maria Frieman. Kilkakrotnie muzeum odwiedzała wnuczka Ewy Bojarskiej Dorota Borysewicz-Bojarska z bratem, a ostatnio z synami Arturem i Krystianem. Dom „Gazety Olsztyńskiej” odwiedzili również: wnuk Władysława Pieniężnego – Ziemowit, rodzina Antoniego Szajka – Barbara i Paweł Poraszkowie, syn Stanisława Nowakowskiego – Jerzy, córka oraz wnuczka Waclawa Jankowskiego – Lydia i Eva Szynaka.

⁴⁹ D. Syrwid, „Gazeta Olsztyńska” 1886–1939 – przyczynek do badań nad stanem zachowania czasopisma w zbiorach polskich i zagranicznych, KMW, 2007, nr 4 (258), ss. 491–502.

Pracownicy muzeum w swej działalności nie ograniczają się jedynie do siedziby placówki, starają się również uczestniczyć w imprezach kultywujących pamięć o historii wydawnictwa i dziele Pieniężnych, odbywających się poza murami Domu „Gazety Olsztyńskiej”. Bezspornie w ostatnich latach najważniejsze takie wydarzenia odbyły się w obwodzie kaliningradzkim. 24 marca 2011 r. w Gromowie miała miejsce uroczystość odsłonięcia pomnika ofiar i więźniów obozu w Hohenbruch, zaś 17 marca 2012 r. w Czerniachowsku odbyła się konferencja *Hohenbruch – upamiętnienie ofiar i więźniów niemieckiego obozu w Prussach Wschodnich*. Oba te wydarzenia przywracają pamięć o obozie i jego ofiarach nie tylko nam, Polakom, ale przede wszystkim mieszkającym tam Rosjanom, którzy tę nieodległą historię dopiero odkrywają.

* * *

Trzecie dziesięciolecie działalności Domu „Gazety Olsztyńskiej” rozpoczyna przygotowania do wystawy o szkolnictwie polskim na Warmii i Mazurach w latach 1929–1939.